

JAK POMÓC DZIECKU ZE SPECYFICZNYMI TRUDNOŚCIAMI W NAUCE?

Część I - Terminologia

Nabywanie umiejętności sprawnego czytania, pisania i liczenia w pierwszych latach nauki szkolnej jest warunkiem koniecznym do zdobywania przez dziecko wiedzy na kolejnych etapach edukacji. Niektórzy uczniowie pomimo prawidłowego rozwoju intelektualnego, sprawnego wzroku i słuchu, znacznego wysiłku własnego, rodziców i nauczycieli mają poważne kłopoty z opanowaniem tych umiejętności. Przyczyną mogą być tu problemy o charakterze dyslektycznym związane z zaburzeniami korowej części jednego (lub kilku) z analizatorów: wzrokowego, słuchowego, kinestetyczno-ruchowego. Dzieciom tym można pomóc pracując nad usprawnieniem ich funkcji percepcyjno-motorycznych. Polega to na kształtowaniu zdolności do rozpoznawania i różnicowania: bodźców fonicznych (percepcja słuchowa), bodźców wizualnych (percepcja wzrokowa), bodźców kinestetycznych związanych z orientacją w schemacie ciała i przestrzeni oraz rozwijaniu sprawności motorycznej (motoryka mała i duża).

Poniżej zamieszczamy słownik terminologiczny, który – mamy nadzieję - pomoże lepiej zrozumieć specyfikę trudności dziecka.

KRÓTKI SŁOWNIK TERMINOLOGICZNY

A:

ANALIZA I SYNTEZA – ogół czynności dokonywania rozkładu całości na poszczególne elementy składowe oraz scalania tych elementów w całość.

ANALIZA GŁOSKOWA – umiejętność rozkładania słów na głoski.

ANALIZA SYLABOWA – umiejętność rozkładania słów na sylaby.

ANALIZATORY są neurofizjologiczną podstawą odbioru i przetwarzania bodźców w spostrzeżenia. Dotarcie do tych ośrodków w mózgu powoduje powstanie wrażeń i spostrzeżeń, a więc umożliwia percepcję otaczającego świata. Analizator to złożony układ, w skład którego wchodzi narząd zmysłowy czyli receptor (odbierający informację - oczy, uszy, mięśnie), włókno nerwowe (odpowiedzialne za ich transmisję) oraz pewne obszary kory mózgowej (zachodzi w nich analiza i synteza docierających bodźców). Dzieci mogą mieć zupełnie sprawny wzrok i słuch lecz zaburzoną percepcję informacji wynikającą z nieprawidłowego działania korowej części analizatora.

Trzy analizatory biorą udział w czytaniu i pisaniu: wzrokowy, słuchowy i kinestetyczno-ruchowy.

ANALIZATOR WZROKOWY – odpowiada za percepcję informacji wizualnej. Nieprawidłowe jego funkcjonowanie objawia się trudnościami w odróżnianiu podobnych kształtów, na przykład klocków, liter (l–t–ł, m–n itp.), symboli (np. E i 3, nut); w dokonywaniu analizy wzrokowej obrazka, wyróżnianiu z niego szczegółów, wskazaniu brakujących elementów, analizie struktury literowej wyrazu; utrudnione jest spostrzeganie i rozpoznawanie wyrazów, tekstów, schematów, obrazów, map, kształtów rzadziej używanych liter (H, F, Ł), pisowni ortograficznej wyrazów.

ANALIZATOR SŁUCHOWY – służy do odbioru bodźców słuchowych, w tym dźwięków mowy, ich spostrzegania, zapamiętywania. Nieprawidłowe funkcjonowanie analizatora powoduje zaburzenia funkcji słuchowych, związanych z odbiorem dźwięków mowy: funkcji słuchowo-językowych. Objawia się to problemami z odróżnianiem podobnych głosek (różniących się na przykład tylko dźwięcznością: z–s, k–g, d–t), trudnościami z wydzielaniem głosek ze słów, syntezowaniu ich w słowa, zapisywaniu zmiękczeń, różnicowaniu głosek: i–j – co jest przyczyną błędów w pisowni ortograficznej. Słaba pamięć słuchowa objawia się trudnością w zapamiętywaniu nazw, cyfr, wyrazów, a także krótkich wierszyków i piosenek.

D:

DEFICYTY ROZWOJOWE – inaczej dysfunkcje, parcjalne lub fragmentaryczne zaburzenia rozwoju psychomotorycznego – opóźnienie rozwoju psychomotorycznego, wolniejsze tempo rozwoju określonych funkcji. Parcjalne zaburzenia rozwoju psychomotorycznego obejmują większy obszar czynności, na przykład motoryki, rozwoju mowy. Fragmentaryczne zaburzenia rozwoju psychomotorycznego obejmują mniejszy obszar czynności, na przykład tylko motoryki rąk lub tylko mowy czynnej.

DOSTOSOWANIE WYMAGAŃ – w przeciwieństwie do obniżenia wymagań, to zastosowanie takich kryteriów egzekwowania wiedzy i umiejętności, które uwzględniają możliwości i ograniczenia, a więc dysfunkcje oraz mocne strony rozwoju i funkcjonowania dziecka. W praktyce sprowadza się to do obniżenia wymagań w pewnych zakresach, na przykład ortografii, w innych zaś zakresach wymagania powinny być zwiększone.

DYSFUNKCJE – por. deficyty rozwojowe.

DYSLEKSJA – Dysleksja to zaburzenie objawiające się trudnościami w nauce czytania i pisania u dzieci, które nie powinny mieć z taką nauką problemów - są normalnie rozwinięte intelektualnie, nie mają żadnych poważnych wad wzroku i słuchu ani schorzeń

neurologicznych, są otoczone w szkole prawidłową opieką dydaktyczną i nie są zaniedbane środowiskowo. Dysleksja występuje w różnym nasileniu u kilku-kilkunastu procent populacji.

DYSLEKSJA ROZWOJOWA – specyficzne trudności w czytaniu i pisaniu u dzieci. Określenie „rozwojowa” oznacza, że jej symptomy występują na każdym etapie rozwojowym,

a trudności nie pojawiają się nagle i występują w nasilonym stopniu od początku nauki szkolnej.

DYSORTOGRAFIA – specyficzne trudności w opanowaniu poprawnej pisowni. Dotyczy zarówno błędów ortograficznych, jak i błędów specyficznych, takich jak mylenie liter, opuszczanie, dodawanie i przestawianie liter i sylab, pisanie liter i cyfr zwierciadlanie. Dysortografia należy do zespołu zaburzeń określanego jako „dysleksja rozwojowa”.

DYSGRAFIA – trudności w opanowaniu poprawnej formy graficznej pisma. Wyraża się w formie zniekształceń strony graficznej pisma, takich jak niedokładności w odtwarzaniu liter, złe proporcje liter w wyrazie, brak połączeń liter, brak należytego odstępu między literami i wyrazami, brak równomiernego i jednolitego położenia pisma, niepoprawne zagęszczenie liter.

F:

FRAGMENTARYCZNE ZABURZENIA – zob. deficyty rozwojowe.

FUNKCJE POZNAWCZE – zespół procesów, dzięki którym odbieramy informacje z otoczenia oraz stosunki między nimi, a więc odzwierciedlamy w naszej psychice to, co nas otacza. W czytaniu i pisaniu biorą udział takie procesy poznawcze jak: uwaga, pamięć, wrażenia i spostrzeżenia wzrokowe, słuchowo-językowe, dotykowe, kinestetyczne, orientacja w schemacie ciała i kierunkach w przestrzeni. W komunikowaniu się z pomocą pisma dodatkowo zaangażowane jest też myślenie, dzięki czemu rozumiemy czytany tekst i pisząc, tworzymy nowe teksty.

I:

INTELIGENCJA OGÓLNA, WERBALNA (SŁOWNNA) I NIEWERBALNA (BEZSŁOWNNA) – trzy obszary funkcjonowania intelektualnego, które możemy mierzyć za pomocą badania skalą inteligencji D. Wechslera. Wyniki są sformułowane w postaci ilorazów inteligencji. Można ustalić, jaki jest poziom inteligencji badanej osoby: przeciętny, poniżej lub powyżej przeciętnej, wysoki itp.

INTEGRACJA PERCEPCYJNO-MOTORYCZNA – czynność czytania i pisania realizowana jest dzięki prawidłowemu współdziałaniu (integracji) funkcji wzrokowych, słuchowo-językowych i ruchowych (percepcyjno-motorycznych).

K:

KOORDYNACJA WZROKOWO-RUCHOWA – współdziałanie funkcji wzrokowych i ruchowych – współpraca „oka i ręki”.

L:

LATERALIZACJA – Lateralizacja, to większa sprawność jednej strony ciała od drugiej, która nie ogranicza się wyłącznie do pracy rąk, choć najwyraźniej zaznacza się właśnie w czynnościach manualnych. Występuje ona również w przypadku nóg oraz parzystych narządów zmysłu zwłaszcza oczu. Jeśli chodzi o słuch, to przejawem dominacji stronnej jest między innymi fakt, że jedni ludzie słuchawkę telefoniczną przykładają chętniej do prawego, a inni do lewego ucha. Lateralizacja kształtuje się stopniowo wraz z wiekiem i ogólnym rozwojem ruchowym dziecka. Za określoną stronność ciała odpowiada przeciwległa półkula mózgowa. Wyróżnia się różne typy lateralizacji.

LATERALIZACJA JEDNORODNA – dominacja czynności ruchowych jednej ze stron ciała – u większości ludzi prawej ręki, oka, nogi. Ten model lateralizacji czynności ruchowych uznawany jest za prawidłowy i wzorcowy. Za nieprawidłowy model przyjmuje się nieustaloną lateralizację, jeśli występuje ona po 6–7 roku życia.

LATERALIZACJA LEWOSTRONNA – dominacja lewej strony ciała: lewej ręki, oka, nogi.

LATERALIZACJA PRAWOSTRONNA – dominacja prawej strony ciała: prawej ręki, oka, nogi.

LATERALIZACJA NIEUSTALONA – brak dominacji określonej strony ciała, wyraża się jako oburęczność, obuocność itp.

LATERALIZACJA SKRZYŻOWANA – ustalona dominacja narządów ruchu i wzroku, jednakże nie po tej samej stronie (np. dominacja prawego oka, lewej ręki i lewej nogi oraz inne warianty), co wskazuje na brak całkowitej dominacji jednej z półkul mózgowych dla czynności ruchowych po przeciwnej stronie osi ciała.

M:

MOTORYKA DUŻA – sprawność ruchowa całego ciała.

MOTORYKA MOWY (poprawność artykulacji) – sprawność ruchowa narządów mowy, która decyduje nie tylko o poprawności wymowy.

MOTORYKA MAŁA (motoryka rąk) – sprawność ruchowa rąk w zakresie szybkości ruchów, ich precyzji.

N:

NAUCZYCIEL TERAPEUTA – specjalista w prowadzeniu terapii pedagogicznej (w formie zajęć korekcyjno-kompensacyjnych) uczniów ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się.

O:

OCENA JAKOŚCIOWA POZIOMU ORTOGRAFICZNEGO PISMA – ocena opisowa, czyli wskazanie przez nauczyciela popełnionych błędów (jakie kategorie błędów wystąpiły i w jakiej ilości).

P:

PAMIĘĆ MIMOWOLNA (mechaniczna) – zdolność do przyswajania wiedzy w sposób mimowolny, nieuświadomiony.

PAMIĘĆ WZROKOWA – zdolność do utrwalania i przypominania informacji wizualnej (zapamiętywania spostrzeżeń wzrokowych) i dzięki temu przyswajania wiedzy.

PAMIĘĆ SŁUCHOWA – zdolność do utrwalania i przypominania informacji dźwiękowej (zapamiętywania spostrzeżeń słuchowych werbalnych i niewerbalnych) i dzięki temu przyswajanie wiedzy.

PAMIĘĆ SŁUCHOWA BEZPOŚREDNIA (pamięć świeża) – pozwala zapamiętywać i natychmiast odtworzyć usłyszany materiał.

PAMIĘĆ SŁUCHOWA OPERACYJNA często jest utożsamiana z pamięcią bezpośrednią i rozumiana jako zdolność do przyswajania, utrwalania i przypominania określonych operacji, działań utrzymywanych w pamięci, takich jak powtarzanie szeregu cyfr wspak, podawanie co trzeciej liczby, zaczynając od 100 i cofając się.

PAMIĘĆ SEKWENCYJNA – zdolność do przyswajania, utrwalania i przypominania sekwencji cyfr, nazw (np. nazw pór dnia, roku, posiłków, dni tygodnia, miesięcy).

PARCJALNE ZABURZENIA – zob. deficyty rozwojowe.

PROCES AUTOMATYZACJI PISANIA – pisanie w sposób automatyczny, niezależny od świadomego wysiłku (skupiającego całą uwagę na wykonywanej czynności).

R:

ROZWÓJ PRAKSJI – rozwój zdolności do wykonywania ruchów celowych, charakterystycznych dla gatunku ludzkiego.

ROZWÓJ PSYCHORUCHOWY – całość procesów psychicznych (intelektualnych, orientacyjno-poznawczych oraz motorycznych), rozwijających się harmonijnie.

RYZIKO DYSLEKSJI – obecność symptomów dysharmonijnego rozwoju psychoruchowego dziecka (deficyty rozwoju funkcji uczestniczących w czynności czytania i pisania), które zapowiadają wystąpienie dysleksji rozwojowej.

S:

SPRAWNOŚĆ MANUALNA OBNIŻONA – opóźnienie lub nieprawidłowy rozwój motoryki rąk, objawiający się opóźnieniem rozwoju praktyki (opanowania ruchów specyficznych dla człowieka), niską sprawnością ruchową w formie małej precyzji drobnych ruchów.

T:

TERAPIA PEDAGOGICZNA – specjalistyczne zajęcia korekcyjno-kompensacyjne, prowadzone różnorodnymi metodami i technikami, które mają na celu usprawnienie zaburzonych funkcji i wyrównanie deficytów rozwoju.

Z:

ZABURZENIA ORIENTACJI PRZESTRZENNEJ przejawiają się brakiem orientacji lewej i prawej stronie własnego ciała oraz w kierunkach przestrzeni: w lewo, w prawo, wyżej, niżej, w przód, w tył, nad, pod itp.

ZABURZENIA PERCEPCJI SŁUCHOWEJ – słuchowe zaburzenia odbioru mowy, które nie są uwarunkowane niedosłuchem, lecz zaburzeniami analizy i syntezy dźwięków mowy, wynikającymi z nieprawidłowego funkcjonowania odpowiednich okolic mózgu, głównie w lewej półkuli, gdzie zlokalizowany jest ośrodek korowy słuchowy.

ZABURZENIA PERCEPCJI WZROKOWEJ – zaburzenia analizy i syntezy wzrokowej, zaburzenia postrzegania i różnicowania kształtów, rejestracji położenia przestrzennego elementów.

Opracowała: Małgorzata Hejchman